

Řeč k příležitosti udělení čestného doktorátu Hebrejské univerzity. (Přednesena v Jeruzalémě, 26. dubna 1990)

Václav Havel

Vážený pane rektore,
vážení přítomní,

především vám děkuji za velkou poctu, kterou je dnešní udělení čestného doktorátu vaší univerzity. Není to sice zdaleka první čestný doktorát, který dostávám, nicméně ho přijímám s tímž pocitem, s nímž jsem přijímal i ty předchozí, totiž s pocitem hlubokého studu. Trápím se jistotou, že si ho při své nedovzdělanosti nezasloužím, беру ho jako podivný dar, který mne přivádí do nových a nových rozpaků, a umím si snadno představit, že každou chvíli může přijít nějaký povědomý pán, který mi vytrhne právě získaný diplom z ruky, uchopí mne za límec a vyhodí z této auly s tím, že to byl všechno omyl zkombinovaný s mou drzostí.

Zajisté poznáváte, kam tímto svérázným způsobem poděkování mířím. Chci využít této příležitosti k tomu, abych se tu vyznal několika větami ze svého dávného a vpravdě intimního vztahu k velkému synu židovského národa, pražskému spisovateli Franzi Kafkovi.

Nejsem kafeolog, kafeologickou literaturu nečítám obvykle s přílišným zaujetím a netroufám si dokonce o sobě říct, že jsem přečetl úplně všechno, co Kafka napsal. K tomuto poněkud apatickému vztahu ke kafeologickému bádání mám velmi zvláštní důvod: totiž pocit, že jediný, kdo Kafkovi rozumí, jsem já sám, a že mi tudíž nikdo nemá co jeho dílo zpřístupňovat. Můj liknavý vztah ke studiu jeho díla vychází přitom z nejasného dojmu, že nemusím všechno a opakovaně z Kafky číst, protože beztak vím, co v jeho díle mohu nalézt. Jsem dokonce v skrytu duše přesvědčen, že kdyby Kafka neexistoval a já uměl psát lépe, než umím, napsal bych celé jeho dílo já.

Vím, jak zvláště zní to, co tu říkám, ale pevně věřím, že mi rozumíte. Neříkám tím nic jiného a nic míň, než že v Kafkovi odvždycky nalézám velký kus své zkušenosti se světem, se sebou samým a se svým způsobem bytí na tomto světě.

Pokusím se jen velmi stručně a heslovitě vyjmenovat některé snadněji pojmenovatelné tvary této zkušenosti. Jsou to: jakýsi hluboký, bazální, a proto veskrze neurčitý pocit vlastního provinění. Jakoby snad sama má existence byla svého druhu hříchem. Dále je to silný pocit celkové nepatřičnosti své i všeho, co se kolem mne bezděky vytváří. Tíživý zážitek nesnesitelného dusna. Potřeba trvale někomu sám sebe vysvětlovat a před někým se obhajovat. Touha po nedosažitelném řádu věcí, touha o to silnější, oč nepřehlednější a nesrozumitelnější je terén, po němž kráčím. Občasný výbuch potřeby potvrdit si svou problematickou identitu tím, že na někoho houknu a rázně se domáhám svých práv. Takové houknutí je samozřejmě zcela zbytečné, neboť se vždycky a osudově mívá se svým pravým adresátem a beznadějně mizí v černé díře, která mne obklopuje. Všechno, co potkávám, vystrkuje na mne především své absurdní dimenze. Stále jako bych běžel kdesi za pelotonem silných a sebevědomých mužů, nikdy jako bych je nemohl dohnat, natož se jim vyrovnat. Jsem si v podstatě protivný a zdá se mi, že zasluhuji vlastně jen obecný posměch.

Už slyším, co mi nepochybně mnohý z vás chce v tomto okamžiku namítnout: že se do těchto kafeologických kontur jen stylizují, protože ve skutečnosti jsem přece někým absolutně jiným:

totiž člověkem klidně a vytrvale o cosi zápasícím, kterého jeho idealismus vynesl až do čela vlastní země.

Ano, uznávám samozřejmě, že se navenek mohu jevit jako pravý protipól všech Josefů K., zeměměřičů K. i Franzů K.. Přesto za tím, co jsem sám o sobě řekl, stojím. Dodávám k tomu pouze, že to je podle mého názoru právě můj niterný pocit vyřazenosti či nezařazenosti, jakési vyděděnosti a bytostné nepatřičnosti, který je skrytým motorem veškerého mého houževnatého snažení, a že to je právě má zoufalá touha po řádu, která mne znovu a znovu vhání do úplně nepravděpodobných dobrodružství. Odvážil bych se dokonce říct, že všechno dobré, co jsem kdy udělal, udělal jsem možná jen proto, abych nějak překryl svůj téměř metafyzický pocit provinění. Zdá se mi, že stále něco tvořím, něco organizuji a za něco bojuji vlastně jen proto, abych obhájil své trvale zpochybňované právo na existenci.

Možná si položíte otázku, jak může být prezidentem nějaké země člověk, který tímto způsobem reflektuje sám sebe. Je to velmi paradoxní, ale musím se vám přiznat k tomu, že jsem-li lepším prezidentem, než by byl na mém místě leckdo jiný, pak je to právě proto, že kdesi v nejskrytějším podhoubí mé práce je trvalá pochybnost o sobě samém a svém právu vykonávat svou funkci. Jsem člověk, který by se vůbec nedivil, kdyby ho uprostřed prezidentské práce předvolali či předvedli k obskurnímu tribunálu anebo odvedli rovnou do lomu. Nepřekvapilo by mne to, stejně jako by mne nepřekvapilo, kdyby se teď náhle ozvalo slovo "budiček" a já se probudil ve své cele a všechno, co jsem v posledním půlroce prožil, vyprávěl pak pobaveně svým spoluvězňům. Čím jsem níž, tím přiměřenější mi mé místo připadá, čím jsem naopak výš, tím silněji se mi vtírá podezření, že jde o nějaký omyl. Cítím na každém kroku, jak velkou výhodou je pro dobrý výkon prezidentské funkce vědomí, že z ní mohu být kdykoli právem vypuzen.

To, co jsem tu řekl, nebyla žádná přednáška nebo esej, byla to jen velmi stručná poznámka na téma "Franz Kafka a moje prezidentství". Domnívám se, že se hodilo, aby právě Čech právě na Hebrejské univerzitě tuto svou poznámku vyslovil. Možná jsem tím odkryl karty víc, než bych měl, a možná mě mí poradci za to pokárají. Ani to mne však nevyvede z míry, neboť přesně to očekávám a zasluhuji. Má připravenost na očekávané pokárání budiž tu jen dalším dokladem toho, jak výhodné je pro výkon mé funkce, když jsem trvale připraven na nejhorší. Ještě jednou vám děkuji za vaši poctu a po tom, co jsem řekl, se stydím znovu opakovat, že tuto poctu přijímám se studem.

Děkuji vám.